

ЧЛАНЦИ

Др Божидар Шекуларац

ДУКАЛИ О УСПОСТАВЉАЊУ ГУВЕРНАДУРСТВА У ЦРНОЈ ГОРИ И О ДАВАЊУ ПОВЛАСТИЦА

У Архивском одељењу Цетињског музеја налазе се два дукала млетачког дужда Ивана Корнелија, који су саставни дио Врањинског архива, а означени су бројевима 11 и 12.

Хронолошки је старији онај под бројем 12, јер је датиран са 1717. годином, док је дукал број 11 писан 12. маја 1718. године.

Исправа из 1717. године писана је на пергаменту 49 x 58 cm који је оштећен на главном хоризонталном прегибу и на мјесту спајања са усправним прегибима. Богатство украса и примјена злата у декорацији и титули дужда одражава вриједност написаног текста. Да је овај документ имао посебну вриједност говори и податак да је писан лијепим књижним типом хуманистике, којом се пишу само свечанија документа. Понегдје налазимо остатке готице, као што су: изнад *i* уз тачку налазимо и косу цртицу; осим дугог *S* налази се и округло; на почетку ријечи још се налази тзв. оштро *U* (*V*) као иза њега долази консонант. Иако се осјећа опонашање каролиншке минускуле, ипак се јасно виде карактеристике хуманистике: *d* има усправну осу; од два узастопна *i* друго је продужено као *j*. Осим тога, кратице се веома мало употребљавају (углавном *et*). Текст је распоређен у 26 правилно извучених редака, не рачунајући својеручни потпис издавача повеље и забиљешке писара у доњем десном углу. На појединим мјестима се примјећују трагови тинте којом је био писан текст, који је избрисан да би се на истом пергаменту исписала ова диплома, што је у то вријеме често рађено ради економисања, иначе веома драгоцјеног материјала за писање. Диплома је украшена рамом који окружује текст и који је испуњен разнобојним цвјетовима, налик чипци, што је

основна карактеристика тзв. ферарске школе. Вегетабилну декорацију прати употреба злата.

Иницијали, као декоративно средство, златне боје, употребијени су у интитулацији и њима почиње свака ријеч. Један иницијал је и на почетку главног текста (Л). Рађени су тако да празан простор слова испуњавају ренесансном флоралном мрежом, која не ремети њихову геометријску окосницу.

Горе, изнад текста, на средини рама налази се венецијански лав и два грба са страна.

Грбовни застор чини драперија од које се виде само рубови црвене боје. То је устаљени облик грбовног застора који се јавља тек од 16. вијека, а чешћа је од 17, када редовно долази уз грбове владара, принчева и кнежева.

Чувар грбова је лав, као краљ животиња, који се налази између два грба. Управо лав је лик који се најчешће јавља откад постоје грбови. Веома ријетко се приказује како корача, као што је случај овдје. Обојен је златном, најчешће црвеном и сребрном бојом.

Штит (главни дио грба) десног грба је подијељен водоравним цртама на три греде, или појаса, црвене и плаве боје. То је тзв. трораздијељени штит. Изнад штита је круна као знак достојанства. Штит лијевог грба раздијељен је двоструким косим гредама црне и црвене боје. И изнад овога штита је круна.

На повељи се налази сребрани печат који виси на свиленој врпци, са двије кићанке. Вриједност печата је особито у томе што се на њему налазе лик и име власника. Осим тога, сребрани печати су уопште веома ријетки на повељама византијских царева, папа и млетачких дуждева. „Млетачки дуждеви су увели типизирани оловни печат с ликом св. Марка на аверсу који дужду предаје заставу сасвим по узору бизантских дуката од почетка 13. стољећа, а на реверсу је име владајућег дужда. Такав се печат није мијењао све до пада Венеције (1797)¹. Печат на овој повељи је тзв. портретни печат са стојећим фигурама св. Марка и дужда, односно ликом власника, који држи жезло. Иначе, жезло је знак свјетовне власти. Пошто се на другој страни печата налази име власника, он се убраја и у натписне печате. Дакле, ово је двоструки (двогуби) печат (лик на аверсу, натпис на реверсу). Типичан је примјерак печата гдје натпис окружује печат на рубу и дијелу га на два дијела, док је на реверсу натпис постављен у поље печата, и гласи: *Ioannes Cornelio dei gra. Dux venetiar et C.* Натпис на аверсу почиње крстом, тече од врха печата, с лијеве на десну страну — *Ioan — Cornel. Dux —* (завршава се звијездицом). Око Маркове главе налази се 12 звијездица и натпис: *S. M. Veneti.*

Исправа од 12. маја 1718. године (означена бројем 11) писана је на пергаменту правоугаоног облика величине 42 x 61 cm.

¹ Б. Змајић, *Хералдика*, Загреб 1971, стр. 66.

Оштећење пергамента обухвата три реда текста око средњег хоризонталног прегипа, док на мјесту спајања трећег вертикалног прегипа са хоризонталним недостаје и парче пергамента дужине десетак центиметара. За разлику од претходне, на овој дипломи нема украса, иницијала, итд. На мјесту гдје је некад био печат остале су само двије рупе. Кад је осамдесетих година прошлог вијека П. Ровински видио овај докуменат, на њему се још увијек налазио оловни печат, истовјетан са већ описаним. Управо оловни печати су веома често употребљавани на повељама млетачких дуждева.

Ова повеља је писана канцеларијским курзивним типом хуманистике, која се задржала и до данас у канцеларијама, под називом *italique*. Сама чињеница да је ова повеља мање свечана, да је имала оловни печат и да је писана доста немарном канцеларијском хуманистиком — наводи на закључак да је била мање важна од претходне (1717).

Треће дипломе, о којој говори П. Ровински,² сада у Архиву нема. Оригинали сва три дукала чувани су у ризници Петра II Петровића Његоша у вријеме кад је Д. Милаковић писао своју „Историју Црне Горе“ 1856. године. Једино је „декрет“ који су Млечани дали Кучима био у препису, каже Милаковић.³ Преписе ових трију диплома налазимо у књизи Ф. Онганија из 1896. године.⁴

Уз много напора успјели смо да прочитамо и реконструирамо обје повеље, чије текстове овдје дајемо. Пошто је пергамент мјестимично доста оштећен и изблиједио, при ишчитавању нам је од велике помоћи било издање П. Ровинског,⁵ које, истина, има доста погрешака. Реконструисане дјелове текста и измјене у односу на текст Ровинског доносимо у заградама. Обје повеље су писане италијанским језиком, док су почетна и завршна формула на латинском језику. Иако нема унифицираног језика и стила, него чак варира према пракси поједине канцеларије, ипак се може рећи да су ове повеље писане доста коректним италијанским језиком, углавном према заједничким стилским особинама свечаног изражавања. Превести ове текстове било је веома тешко, јер је суштина закамүфлирана изванредно вјешто увјеним фразама, које испуњавају текст од почетка до краја.⁶

Са дипломатичке стране оба дукала одговарају ондашњем млетачком формулару.

Почињу интитулацијом — *Ioannes Cornello*, уз навођење титуле и земље у којој влада — *dux Venetiarum*. Интитулација је пропраћена девицијом формулом *dei gracia*.

² П. Ровинскиј, *Черногория въ ея прошлом инастоящем*, Петербургъ, 1888, 777 и 782.

³ Д. Милаковић, *Историја Црне Горе*, Задар 1856, 131.

⁴ F. Ongania, *Le Montenegro*, Roma 1896, 135, 144—5, 145—6.

⁵ Р. Ровински, н. дј. стр. 778—782.

⁶ Превод који овдје дајемо урађен је уз несебичну помоћ мојих колега мр Весне Вичевић, Драгане Радојичић и Марка Цамаја.

Инскрипција код прве исправе (1717) има уобичајену форму, садржи име и наслов дестинатора, док инскрипција друге (1718) има општи облик и намијењена је свим појединцима „код којих писма буду стигла“.

Салутацију — формулу поздрава — налазимо само у првој исправи и гласи: „*Saluten et dilectionis affectum*“.

О арени се може говорити само утолико што се у исправама говори о доказима побожности и вјере према сињорији и обавези ове на љубав, праведност и посебно расположење према Црногорцима.

У нарацији се говори о околностима које су претходиле правном чину, односно о томе да је Сенат примио молбу Црногораца, те да су тим поводом позвани у савјет тумачи владике Данила.

Диспозиција, као најважнији дио обје исправе, набраја све повластице које Млетачка Република даје Црногорцима, и обавезе које из тих повластица проистичу.

Послије диспозиције слиједе тзв. *clausulae finales*, којима се штити учинак правног чина. То је у ствари *clausula praecipitiva* којом се наглашава да се диспозитивни дио исправе мора извршити. Она гласи: „*Quare auctoritate supradicti consilii mandamus vobis ut ita exequi factiatis*“ (1718). У повељи из 1717. године као закључну форму срећемо правну поуку, односно короборацију којом се оснажује и осигурава правни учинак. Аутор повеље задржава право и власт да суди Црногорцима у кривичним и грађанским споровима, уз могућност да се жале Изванредном представнику у Котору.

Слиједи датација, у којој се означаје мјесто и вријеме издавања исправе. Она гласи: „*Data in nostro ducali palatio*“. Затим се дају дан, мјесец, година и индикција. Додуше, у исправи из 1717. остављено је празно мјесто за индикцију.

На крају је потпис нотара и својеручни дуждев потпис, уз биљешку канцеларије.

Интересантно је напоменути да су на овим повељама изостављене инвокације и апрекације, као почетни и завршни знак (крст).

Познавање историје темељи се већином на писаним свједочанствима о збивањима у прошлости. Ту прије свега треба уброяти исправе (дипломе), које проучава дипломатика као помоћна историјска наука властитим методама утврђујући њихову вриједност као историјског свједочанства.

Вриједност диплома о којима је овдје ријеч веома је значајна за изучавање односа између црногорских владика и Млетачке Републике. Дубљом анализом ових докумената може се схватити какав је став Венеција заузимала према Црној Гори почетком XVIII вијека и како је на њу гледала.

„Губљењем аутономије народ Црне Горе био је спреман, ако не да ступи у отворену борбу против Турака, а оно бар да покуша да се, са ослоном на Млечане, отргне од турске власти. Тако

се млетачка пропаганда у овом тренутку, стављена у изглед ослобођења испод турске власти, поклопила са жељама и тежњама народа Црне Горе".⁷ У настојањима да придобију Црногорце на своју страну у сукобу са Турском, Млечани су развили живу агитацију. У том циљу су у периоду 1714—1719. године успостављени редовни контакти на релацији Млечани—црногорски главари. Воде се преговори, преписка, дају се обећања и ситнији поклони и уступци Црногорцима, на које се могло рачунати у рату против Турске. Владици Данилу у тим контактима, који је у то вријеме водио живу преписку и са Русијом, свакако припада централно мјесто. Митрополит је на то био принуђен, притиснут немаштином и турским разарањима и пустошењима, о чему он пише Јовану Пушкару у Будву 10. јануара 1717. године.⁸ Највећи дио црногорског народа прихватио је сарадњу са Млечанима као нужност, па је млетачки провидур успио да придобије знатан број црногорских општинских старјешина, који су изразили жељу да склопе уговор с млетачком владом. У том циљу, 23. фебруара 1717. године поднесен је од стране црногорских делегација предлог Сенату, преко генералног провидура, у којем оне истичу традиционално пријатељство између Црне Горе и Венеције и да су спремни да се добровољно потчине Млетачкој Републици. Тај предлог је формулисан у 12 тачака.⁹

Већину захтјева из овог предлога црногорских старјешина Сенат је прихватио и млетачки провидур издаје дукал црногорској делегацији, који гласи: — *превод дукала* —

„Иван Корнелио по милости божјој дужд Млечана, племенитом и мудрому Ангелу Ему,, провидуру и нашем кнезу Далмације и Албаније, вјерном и љубљеном поздрав и наклон.

Докази побожности и вјере дати и раније нашој сињорији (влади) и вриједност и храброст приказана при државним пригодама од стране Црногораца наново се потврђује с чињеницом њихове оданости влади наше Републике.

Прима се с посебним расположењем молба која је у име раније поменутих општина поднијета од вас посланика у писменој молби. Учествује и Сенат с посебном наклоношћу вољеним поданицима, и увијек расположен да изађе у сусрет свему што може да иде у њихову корист и задовољство, и да их прилагоди претходним поглављима и захтјевима.

Што се тиче првог и седмог, који се односе на обављање православног обреда у подигнутим црквама и у оној светог Луке которског, одобравају се посебне комисије (налози) управитељу ванредном да би, по могућности, остали удовољени.

Прелазећи на друго поглавље, ослобођење од „Датија“, не само за сопствене производе, него и за трговину по читавој др-

⁷ Г. Станојевић, *Црна Гора у доба владике Данила*, Цетиње 1955, 16.

⁸ Ј. Миловић, *Зборник докумената за историју Црне Горе (1685—1782)*, Цетиње 1956, 40.

⁹ Г. Станојевић, н. дј., 126—127.

жави, остаје договорено за сваког Црногорца ослобођење од царине за робу, која створена у тим општинама може да се пребаци у било који други дио наше државе, и то по споразуму који важи као за Паштровиће, Пераштане и Жупљане (Грбљане).

За треће, четврто и пето предложено поглавље пристаје се да се договоре са ванредном которском управом, да може да се бира гувернер са два сердара са мјесечном платом од 30 дуката сваком понаособ, 4 кнеза по 10 дуката сваком и још осам кнезова са платом од пет дуката појединачно. И још да буду уређена 24 трга по 20 лира сваки мјесечно, и да то буде у сталном прогресу и у тајности; да плате сердара у вријеме мира буду регулисане према мјерама које важе за остале покрајине.

Пошто морају да стражаре и да чувају земљу од некријатељских напада остаје договор за шесто поглавље, уједињење једне чете, да се друге двије већ раније дозвољене истом народу, састављене од Црногораца, остављам вама одлуку, зависно од њихових захтјева у осмом, избор официра, уз помоћ државних представника, као и њиховог управитеља; треба зато официрима као и народу одговарајућа плата само у вријеме рата и кампање, и да се пажљиво прате чете других народа, као што су оне у Грбљу.

По деветом члану за одбрану државе уручиће вам се 300 тражених пушака, једна велика ратна и 12 малих застава са нешто муниције.

По договору са захтјевом изнијетим у 10. тачки додијелиће име се одговарајућа количина жита.

Дајем им право и власт да могу судити у међусобним кривичним и грађанским споровима, с тим што окривљени могу да се жале Изванредном Представнику у Котору.

Датум у нашој војводској палати, мјесец април, индикација ... Година (M (D) CCXVII Gio. Francesco Busenello, секретар.

Реконструисани текст дукала:

Joannes Cornelio Dei Gratia Dux Venetiarum et (c) Nobili et Sapienti Viro Angelo Emo Provisori N(ost)ro Comiti Dalmatiae et Albaniæ — fideli dilecto Salutem et dilectionis affectum.

Le prove di devotione e di fede rese anche in altri tempi alla Signoria Nostra ed il valore e coraggio dimostrato nelle Pubbliche occorrenze della Popolazione de Montenegrini, vengono a riconfermarsi con gl'atti della presente sua deditioe al Dominio della Republica Nostra: Accogliendosi pero con affetuosa dispositione l'Instance ch'a Nome de sudetti Communi ci sono da Voi Ambasciatori state presentate nel Memoriale; Concore il Senato riguardando con particolar predilettione quei amatissimi Sudditi, e sempre portato ad'incontrar nel possibile tutto cio, che ridondar possa in

loro sodisfazione e vantaggio, ad accordarle sopra li Capitoli, e richieste fatte.

Che per quello riguarda il primo et il settimo, che concerne l'exercitio del suo Rito serviano nelle Chiese erigessero, et in quella ancora di S. Lucca di Cattaro, si relasciani le Commissioni proprie à quel Proveditor Extraordinario, perche restino possibilmente consolati.

Passando al Secondo dell'essentione de Datij non solo da loro prodotti, ma della Mercantie, per tutto lo Stato, et in questo Dominante ancora, resta à qualunque Montenegrino accordato l'(esentione s) tesso per le Robbe, che nate in quei Communi, saranno essi per tradurre in'altre parti dello Stato Nostro, et cio col fondamento di quanto s'è stabili (to) con Pastrovichi, Perastiani e Zupani.

In ordine per al Terzo, Quarto e Quinto de Capitoli proposti, si condescende ad'accordarle con la sopraintendenza del Prov. (editor) Estr.(aordinario) de Cattaro, che prossimo Eleggersi un Gov(ernatore) con due Sardari con la (M)ensual Paga di Ducati trenti per cadauno; di quattro Conti con Ducati (di)eci per ogn'uno d'assegnamento; è d'altri otto con Ducati cinque per ciascheduno; E (c)he le saranno in oltre bonificate Piazzì uentiquattro, a ragione di lire venti l'una al Mese, per dover tuttocio esserle in progresso continuato, e corrisposto à risserva pero, etie le Paghe de Sardari in tempo di Pace, habbino ad esser regolate colle misure si tenesseratum gli altri.

Perche habbino poi à Servire di Guardia, (e) tener coperto il Paese dalle incursioni Nemiche, le resta pur accord(at)o per il Sesto Capitolo l'unione d'una Compagnia, cosi che comprese l'altre due p(rim)e gia concesse alla stessa Popolazione, ne sijno da Montenegrini stessi ammassate tre, lasciando pure in suo arbitrio, secondo le loro ricerche espresse nell'Ottavo, l'elet(tio)ne degl'Ufficiali, con l'assistenza de Publici Rappresentanti non meno, che del loro Sopraintendente, dovendo pero'cosi agl'Ufficiali, che alla Gente esserle corrisposta la Paga in tempo solamente di Guerra, e di Campag(nia), e colle misure si praticano con le Compagnie dell'altre Popolati(oni): et anco con li Zuppani.

Con l'ggetto, che possono anche ado(pera)r, secondo s'espri-mono col Nono Articolo il proprio valore in difesa de Publici Stati, le saranno anche Somministrati li Trecento Schioppi richi-esti, e consignate col Ste(ndar)do le dodici Bandieri con qualche Munitione.

Annuendosi in'apresso alla ricerca (del)X-mo s' impartiscono gl'ordini proprij, perche sia fatta la'Provesione, e spedita in loro Sovegno conveniente quantità di Biade.

E con lasciarli per il Jus, e facoltà di G(iudi)care le differenze trà loro Criminali, e Civili, salvo il ricorso di quelhi si trovassero aggravati al Rappresentante Estr(aordinario)di Cattaro. Da(ta in

No)stro D(uca)li P(alat)io... Mensis Aprilis Indictione... Anno M. (D.) C. C. XVII.

Gio. Francesco Busenello, se(creta)rio.

Дакле, овим дукалом се поново успоставља гувернадурство у Црној Гори, пошто је последице 1692. године гувернадурско звање укинато, а утицај млетачке власти ослабио.¹⁰

Млечани су знали колики је утицај цетињског митрополита на подручна му племена, па су настојали да разним обећањима и повластицама придобију за подизање црногорско-брдских племена на устанак против Турака. Ово тим прије што је било познато од какве су им користи били Црногорци за вријеме морејског рата. Као резултат преговора између митрополита и Млечана с почетка 1717. године настао је овај документ, којим се прецизирају све повластице, између осталог и да бирају гувернадур и сердаре, који ће примати плату из млетачке касе.

Гувернадур су у почетку били „само нека врста посредника између Црне Горе и Млетачке Републике, јер су ове, као двије сусједне земље, морале врло често долазити у додир због разних пограничних, а нарочито трговачких питања...“¹¹ Касније Република почиње давати плату гувернадур (1717), између осталог и ради тога да би могла на њега остварити већи утицај. Убрзо затим они напуштају своје сједиште у Котору и учествују на општим народним зборовима при рјешавању свих важнијих питања. Затим гувернадур командију половином црногорских трупа у борбама с непријатељем, а другом половином командије митрополит. Тиме он већ почиње дијелити власт са митрополитом. Углед и власт гувернадура непрестано расту. Он доноси пресуде у споровима разних племена и потписује одлуке главара донесене на скупштинама и зборовима; први потписује Законик из 1796. и 1798. године, а пресуде о смртним и тежим казнама потписује сâм с главарима без митрополита; позива народне главаре и племена на устанак против Турака и води преписку са свим страним државама; склапа уговоре; води преговоре о миру, итд.¹² Јасно је, онда, од колике је важности био овај дукал, који је сачуван до наших дана, а којим је успостављено гувернадурство у Црној Гори, које није било само формална титула, него уз митрополитов најважнији положај у Црној Гори.

Привлачи пажњу последњи став у документу, гдје се истиче аутономија у грађанским и кривичним споровима с правом жалбе которском изванредном провидуру. Очигледно је да је Венеција овим постигла значајан политички успјех у тежњи да Црну Гору веже за себе. Од аутономних привилегија истиче се

¹⁰ Р. Драгићевић, *Гувернадур у Црној Гори (1717—1890)*, Записи XIII, Цетиње 1940, 17.

¹¹ Исто, стр. 155.

¹² Исто, стр. 156.

и право избора гувернадура, сердара, кнезова и војних заповједника. Владика Данило је настојао да осигура потпуну слободу православног богослужења на територији Боке Которске, па је у том циљу 1717. године дошло до неколико сусрета са представницима Млетачке Републике. Најчешће је то био генерални провидур Алвиз Мочениго, који је Сенату слао редовне извјештаје о тим контактима. До сусрета владике и Моченига је дошло у јесен 1717. године, приликом проласка млетачке војске из Далмације у Бар и Албанију, коју је предводио сам Мочениго.¹³

Послије неколико не баш успјешних сусрета владика је поднио которском провидуру предлог о војној заштити Црне Горе. То је било основно питање његовог даљег успјеха након признања млетачког врховништва и збацивања турске власти.¹⁴

Вјерујући да ће успјешно ријешити ово питање, као и питање вршења вјерских обреда у црквама под његовом јурисдикцијом, владика почетком 1718. године шаље у Венецију представнике Ријечке и Црмничке нахије, које ранијим уговором са Млечанима нијесу биле обухваћене. Сенат је уважио предлог делегације и тим поводом издаје дукал 12. маја 1718. године XI индикција, који гласи: — Текст дукала —

Joannes Cornelius Dei Gra(tia) Dux Venet(iarum) et Universis et Singulis Rappresentaitibus et Ministris Nostris ad quos hae nostrae pervenerint et earum executio spectat vel spectare poterit significamus vobis hodie in Consilio Nostro Rogatorum Captam fuisse tenoris . . .

Che fatti venir nel Consilio Nostro gl'Interpreti de Monsignor Danilo Vescovo di Cettine e Scanderia, cioe li due capi del comune di Fiumare e quattro dell' altro commune di Cernizza tra loro letto e dato in copis quanto segue. Monsignor Vescovo. Al molto merito da Voi acquistatosi con la Signoria Nostra le prove distinte di valore, e di fede palesate nella decorsa campagna, come siamo stati per intiero informati dal nostro Proveditore Generale Mocenigo e nell'haver insinuato ai popoli amati del Montenero la rassegnatione et il Vassallagio al Dominio Nostro aggiungete in presente nuovi speziosi gradi col memoriale ultimamente protatoci a Vostro nome ratificandoci con svisceratezza impregno della vostra deditione al publico Dominio. Aggradendo pienamente la clemenze publica gl'atti del fervore e zelo che vi accompagnano, non meno che la divotione e fede con che si rassegnano pure alla Signoria Nostra, col mezzo dell' opra vostra le popolazioni della Fiumare e di Cernizza dovemo assicurarvi in tutti gl'incontri della costanza del publico affetto e predilezione. Nel mentre pero dal Senato si accoglie con affettuosa paterna dispositione le istanze, che ci portate, non solo per quello riguarde le Vostre particolari ricerche me per tutto cio ancora puo ridondar in sodisfazione e

¹³ Д. Милаковић, *Историја Црне Горе*, Задар 1856, 128.

¹⁴ Г. Станојевић, и. дј., 140—141.

vantaggio dei due communi della Fiumara e Cernizza, venimo in deliberatione d'assentire all' essercitio della Vostra guirisdictione ecclesiastiche nei paesi e luoghi venuti nella presente guerra sotto il Dominio della Respublica e l'uso libero del rito grecoserviano, accordandovi stessamente la facolta di poter ristaurar le chiese, che fossero pregiudicate, et errigerne di nuove ancore in ogni luogo pur alla medesima Vostra giurisdictione soggetto. Vi assicuriamo in oltre, che succedendo per avventura che restasse invaso il Montenero dall' armi ottomane (il che Dio non permett (era attesa la Divina sua protezione,) da cui devesi sperar anzi promosse (maggiori e piu considerabili acquisti in quelle parti a confusione e freno) di quella Barbara Gente). (Voi con, egualmente da Noi considerato e accolto e riceverete sempre marche sincere della publica) predilezione. Divenendo poi al primo dei punti che riguardano le ricerchi dei due communi predetti Assentimo che li dodici capi che dirigono li communi medesimi habbino (a godere il mensual asse)gnamento loro vita durante di ducati cinque da esser loco corrisposti dalla Camera di Cattaro; che habbino; in secondo, l'uso libero del loro rito serviano. Per il terzo dei capitoli concorremo ad accordar a qualunque persona dei due communi predetti l'essentione de datij per le robbe, che nati in quei communi saranno tradotte in altre parti dello stato nostre e cio col (fondamento di quanto e stabilito con il decreto 13 marzo 1717. con altri communi del Montenero. Per quell' attiene al' quarto et (ultimo) dei capitoli. Decretiamo il providimento di sedeci bandiere con quatrocento schiopi et altrettante spade all' Albanese, cosi che assicurato voi da tali e si chiare testimonianze della particolar cordialita con che siete stato accolto e riguardato, siamo altresì certi che sollecitando unitamente con li capi dei communi suddetti il ritorno alle proprie case, che rispetto alla presente avanzato stagione tanto preme farete comprender ancora a quei amatissimi suditi la partial dispositione degl'amini nostr verso i loro riguardi e fermezza nostra nel proteggerli a presservatione e difesa delle loro vite e sostanze Ben certi d'haver a riportar da voi e dalla costanza della or fede in ogn' incontro i maggiori vantaggi. Quare auctoritate supradicti consilij mandamus vobis ut ita exequi faciatis. Dato in Nostro Ducali Palatio.

Die XII maii. Ind. XI. M. D. C. C. XVIII.

Превод:

„Иван Корнелио, по милости божјој дужд Млечана, и свештеницима и појединачним представницима и службеницима нашим код којих наша (писма ?) буду стигла, а њихово се извршење очекује или би се могло очекивати, показујемо вам да нас у нашем Вијећу умољених како је схваћен садржај.

Позвани су у наш савјет тумачи велечаснога Данила, владике цетињског и „Scanderie“, тј. двоје старјешина општине Ри-

јека и 4 из друге општине — Црмнице, и међу њима би прочитано и преписано што слиједи:

Пречасни владико, великом заслугом коју сте стекли код наше сињорије и изузетни докази храбрости и искрене оданости, коју сте показали у току прошлог рата, како смо потпуно обавијештени од нашег генералног провидура Моченига и да сте утиснули (инсинирали) вољеним народима Црне Горе резигнацију вазалства нашој влади и са овим додајете нове драгоцјене степене са меморандумом, који је скоро донесен у ваше име, ратификујући са свесрдношћу вашу обавезу оданости државној власти.

Примајући са радошћу јавну милост са ревношћу и марљивошћу која Вас прати, исто као и оданост и вјера са чиме се такође покоравате нашој сињорији, путем вашег дјела, народ Ријеке и Црмнице морате да увјерите при свим сусретима у постојање јавне наклоности и љубави.

Зато се у Сенату прихвата са очинском љубављу наклоности ваша молба коју нам доносите, не само што се тиче ваших посебних захтјева, него и свега онога што може обилovati задовољством и бити од користи двијема општинама, Ријеци и Црмници. Дајемо нашу сагласност на извршавање ваше црквене јурисдикције у земљама и мјестима, која су послије прошлог рата потпала под власт Републике, и слободну употребу грчко-српског обреда, остављајући Вам у исто вријеме могућност растаурирања цркви, које су биле разрушене, да их подигнете поново у сваком мјесту, али и под вашом јурисдикцијом. Увјеравамо Вас, да, ако би се десио случај да Турци покоре Црну Гору, што Бог неће дозволити, према својој божанској заштити, од којег се морамо надати великом успјеху и да се развије куповина у том мјесту ради обуздавања и конфузије тог варварског народа. Ви, који сте увијек једнако примљени и цијењени код нас примићете увијек искреност народне наклоности. Што се тиче првог захтјева за 2 општине ми одређујемо 12 старјешина, који владају истим општинама да имају мјесечну плату читавог живота по 5 дуката, које ће им исплаћивати коморска комора; друго да имају слободу обављања свог православног богослужења. По трећој тачки прихватићемо да се свака особа ове двије општине ослобађа од царине за робу, која потиче из ових општина при преношењу у остале дјелове наше државе, како је то утврђено споразумом од 13. III 1917. са другим општинама Црне Горе.

Што се тиче четврте и задње тачке одређујемо обезбеђење 16 застава, четири стотине пушака и исто толико албанских мачева. Послије ових јасних доказа посебне љубави, којом Вас примамо и к вама се односимо, ми смо увјерени, да ће те Ви, по повратку кућама, упркос садашње ситуације, пренијети тим веома цијењеним поданицима и главарима вишеименованих општина наше посебно расположење према њима и нашу чврсту

одлуку да их штитимо и бранимо њихове животе и имовину. Ми чврсто вјерујемо у вашу констатност и вјерност од које ћемо у свакој прилици имати велике користи. У име власти горе поменутог савјета налажемо вам извршење.

Датирано у нашој дуждевој палати.

На XII маја, индикта XI, М. D. C. C. XVIII.“

Иако је овим документом владика добио тражене повластице и уступке, прије свега црквену јурисдикцију у оним крајевима гдје ју је већ имао, укључујући и цркву св. Луке у Боки Которској, не може се скрити прави смисао и карактер овог уговора, из којег се јасно види да је то однос суверена и вазала. „Резигнација вазалства“ се вјешто истиче у самом тексту дукала, уз настојање да вјерским уступцима задовољи владиком. Условно право црквене јурисдикције над православним живљем у свим крајевима који су дошли под млетачку власт у тадашњем рату и у Боки Которској владика је добио новим дукалом који је издао Сенат 4. јуна 1718. године, XI индикације.¹⁵ Издавањем овог дукала завршава се једна етапа црногорско-млетачких односа, која се временски поклапа са склапањем мировног уговора у Пожаревцу 21. јула 1718. године. То је етапа компромиса и међусобних уступака из које је свака страна извукла одређене користи.

Венецији су по Пожаревачком миру припале четири православне општине у приморју, које су до тада биле под митрополитом — Маине, Побори, Грбаљ и Браићи, мада се дукалом од 12. маја 1718. године владици Данилу признаје право црквене јурисдикције у „земљама и мјестима, која су последије прошлог рата потпала под власт Републике“, те да се могу обнављати разрушене цркве. Послије тога црногорско-млетачки односи постају све хладнији, да би Република тридесетак година касније укинула и издавање свих плата на које се била обавезала овим дукалима. Томе је свакако допринијело и зближавање Црне Горе са Русијом, која је Црној Гори давала подршку и слала помоћ.

¹⁵ П. Ровински, н. дј., 782.

Dr Božidar Šekularac

DEUX »DUKALS« SUR LA CONSTITUTION DU GOUVERNEMENT AU
MONTÉNÈGRO ET SUR LA DONATION DES PRIVILÈGES

Re s u m é

Dans la section d'Archives du musée de Cetinje se trouvent deux »dukals« du doge de Venise Ivan Korne/ije, faisant partie intégrante des Archives de Vranjina, marqués des Nos ordinaires 11 et 12.

Chronologiquement le plus ancien est celui sous le no.12 car il porte la date de 1717 tandis que celui sous le no. 11 est écrit en date du 12 mai 1718.

Cette oeuvre donne une description paléographique et diplomatique des documents. L'auteur s'est particulièrement arrêté sur la description des initiales, des lettres, du blason, du cachet et des ornements sur les documents.

On accentue dans l'oeuvre la valeur de ces documents pour l'étude des relations entre les évêques monténégrins et la République de Venise. Par leur analyse on peut comprendre quelle attitude prenait Venise envers le Monténégro au début XVIIIe siècle et son aspect sur lui.

Dans les empressements pour gagner les Monténégrins à leur cause dans le conflit avec les Turcs, les Vénitiens arborèrent une vive agitation. Dans ce but ils établirent dans la période de 1714—1719 des contacts réguliers en relation Vénitiens — chefs monténégrins. On fait des négociations, de la correspondance, on fait des promesses, des cadeaux et des concessions aux Monténégrins. Les susdits deux »dukals« sur la constitution du gouvernement au Monténégro en deviennent comme résultat de tout cela étant donné que la fonction de gouverneur fut annulée au Monténégro en 1692 à cause de l'affaiblissement de l'influence de l'autorité de Venise. Par cette raison la valeur historique et utilisable de ces documents est d'une importance particulière.